

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 4, Number 320 (2018), 198 – 205

G.Zh. Zholdasbekova

«Narxoz» University, Almaty city, Republic of Kazakhstan
Gulbahyt.Zholdasbekova@narxoz.kz

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES AT THE PRESENT STAGE

Abstract. Higher education institutions play an important role in creation of the country's human asset. Enterprises, in turn, build their business with the help of their employees' potential who get education in higher educational institution of the country. Therefore, enterprises and high schools should work together to train personnel for the real sector of the economy by joint efforts. But, unfortunately, we have certain obstacles on the way to business cooperation and higher education institutions. Nowadays the integration of higher educational institutions and enterprises is a trend of objective development of specialists' professional training. Over the past decade, the world experience in the field of scientific and technological development has shown that the integration of universities and businesses can effectively respond to globalization and economic crisis.

Transformation of these relations into a stable process is beneficial to both sides, but the question is whether the potential of the two sides is sufficient to make this link an integration process. In this regard, the author of the article reveals the answers to the questions: What is integration? Is there any difference between integration between enterprises and the integration between higher education and business. When studying this term, the author, studying the views of scientists gave her own author's definition to the word "integration". The article considered mechanisms and functions of integration, identified obstacles and opportunities that arise in the integration process.

Keywords: integration, education, university, business, enterprises.

ӘОЖ: 33/2964

Г.Ж. Жолдасбекова

«Нархоз» университеті, Алматы қаласы, Қазакстан

ЗАМАНАУИ ЖАҒДАЙДА ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІҢ ДАМУЫ

Аннотация. Білім мен өндірістің интеграциясы – қазіргі заманғы кезеңдегі кәсіби даярлықтың обьективтік даму үрдісі. Ол өндірістің ғылымды көп қажет етуімен және мамандардың кәсіби қызметінің мазмұнымен байланысты. Сарапшылардың бағалауы бойынша дәстүрлі, нақты кәсіпорынға бағдарланбаған оқу жоспарлары мен бағдарламалары бойынша даярлықтан өткен жас маман [1] кәсіпорында екі жыл жұмыс істеген уақытта ғана әлеуметтік және кәсіби жағынан бейімделеді екен, яғни ұжымда өз орнын ала отырып, оның бір мүшесіне айналады [2]. Мәселе тапсырыс беруші – кәсіпорынмен (ол тұтынушы - кәсіпорын) байланыс орнатылмаған оқу барысында тікелей бейімделудің өте қын, ал көп жағдайда обьективті мүмкін еместігінде. Синергетикалық теория үнемі сыртқы оргамен энергия, зат, ақпарат алмасатын ашық жүйелерде ғана даму мүмкін екенін сенімді түрде дәлелдеп берді. Алуан түрлі ақпаратты өңдеу, интеграциялау ұйымдастыру мен ретке келтірудің қаңа түрлеріне алып келеді (бұл дегеніміз өзін-өзі ұйымдастыру процесі) [3]. Пайдаланылатын ақпараттың жеткілікті және толық болмауы жүйенің жойылуына алып келеді. Сондықтан, жұмыс істеген алғашқы жылдары әлеуметтік бейімделумен қатар жас маман кәсіби салада білімін толықтырады. Ол басқарудың нақты әкімшілік схемасымен танысады, шешімдер қабылдау тәртібін түсінеді, осы кәсіпорынға тән құралдармен және технологиялар мен технологиялық шешімдердің кол жетімді жинағымен танысады. Сондықтан болар бизнес тәжірибесі жок жас мамандарды алуға ынталы емес, себебі университет қабырғасынан шыққан жас мамандарды жұмыс үрдісіне ендіруге біргелай уақыт пен қаржы жұмсалады. Осы мәселелерді шешу барысында жоғарғы оқу орындары тарарапынан көптеген ішаралар жасалатыны мәлім, бірақ өкінішке орай бизнес тарарапынан жоғарғы оқу орындарымен байланысты жандандыру мәселесіне салындық танытатыны қынжалтады. Бизнес де жоғарғы оқу орындары бір-бірімен

байланыстан біршама мүмкіндіктер алады. Осыған орай интеграция деген не? Кәсіпорындардың арасындағы ішінара интеграциясы мен жоғарғы оқу орындары мен кәсіпорындардың арасындағы интеграциядан айырмашылығы бар ма деген сұраққа мақалада автор жауап беруге тырысты. Осы терминді зерттеу барысында автор сөздіктер мен алыс және жақын шетел ғалымдарының интеграция терминіне көзқарастарын сараптаپ, өзінің авторлық анықтамасын берdi.

Түйін сөздер: интеграция, білім, университет, бизнес, кәсіпорындар.

Білім мен өндірістің интеграциясы – қазіргі заманғы кезеңдегі кәсіби даярлықтың объективтік даму үрдісі. Ол өндірістің ғылымды көп қажет етуімен және мамандардың кәсіби қызметінің мазмұнымен байланысты. Сарапшылардың бағалауы бойынша дәстүрлі, нақты кәсіпорынға бағдарланбаған оқу жоспарлары мен бағдарламалары бойынша даярлықтан өткен жас маман [1] кәсіпорында екі жыл ғұмыс істеген уақытта ғана әлеуметтік және кәсіби жағынан бейімделеді еken, яғни ұжымда өз орнын ала отырып, оның бір мүшесіне айналады [2]. Мәселе тапсырыс беруші – кәсіпорынмен (ол тұтынушы - кәсіпорын) байланыс орнатылмаған оқу барысында тікелей бейімделудің өте қыын, ал көп жағдайда объективті мүмкін еместігінде. Синергетикалық теория үнемі сыртқы ортамен энергия, зат, ақпарат алмасатын ашық жүйелерде ғана даму мүмкін екенін сенімді түрде дәлелдей берді. Алуан түрлі ақпараттың өндегінде, интеграциялау ұйымдастыру мен ретке келтірудің жана түрлеріне алып келеді (бұл дегеніміз өзін-өзі ұйымдастыру процесі) [3]. Пайдаланылатын ақпараттың жеткілікті және толық болмауы жүйенің жойылуына алып келеді. Сондықтан, ғұмыс істеген алғашқы жылдары әлеуметтік бейімделумен қатар жас маман кәсіби салада білімін толықтырады. Ол басқарудың нақты әкімшілік схемасымен танысады, шешімдер қабылдау тәртібін түсінеді, осы кәсіпорынға тән құралдармен және технологиялар мен технологиялық шешімдердің қол жетімді жинағымен танысады. Сондықтан болар бизнес тәжірибесі жоқ жас мамандарды алуға ынталы емес, себебі университет қабырғасынан шықкан жас мамандарды ғұмыс үрдісіне өндіруге бірталай уақыт пен қаржы ғұмсалатындығы да әсер ететіні белгілі. Осы мәселелерді шешу барысында жоғарғы оқу орындары тарапынан көптеген іс-шаралар жасалатыны мәлім, бірақ өкінішке орай бизнес тарапынан жоғарғы оқу орындарымен байланысты жаңдандыру мәселесіне салқындық танытатыны қынжылтады. Бизнес де жоғарғы оқу орындары бір-бірімен байланыстан біршама мүмкіндіктер алады.

Студент кәсіпорынның аумағына ішінара ауыстырылған мақсатты даярлық кезінде оқу орны үшін қосымша мүмкіндіктер ашылады, олар:

еңбек нарығы туралы ақпаратқа тұрақты қолжетімділік, бұл мамандықтар мен кәсіптер құрылымын және кадрларды даярлау көлемін нақтылауға мүмкіндік береді; мамандарды даярлау мазмұны бойынша жұмыс берушілердің талаптарын есепке алу: кәсіптік білім беру стандарттарын, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын бірлесіп әзірлеу; өнеркәсіптің қазіргі заманғы секторында қолданылатын жабдықта студенттердің тәжірибеден өтуін ұйымдастыру; жабдықтардың жана үлгілерімен және технологиялық процестермен танысу үшін оқытушылардың жүйелі түрде тағылымдамадан өтуін ұйымдастыру; жұмыс берушілермен бірлесіп әзірленетін тесттер бойынша саралтау комиссияларының мамандарды даярлау сапасын тәуелсіз бағалау тетігін құру; нақты кәсіпорын үшін мамандарды мақсатты түрде даярлау, бұл түлектердің жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттырады.

Мұндай даярлық оқу орнына еңбек нарығында бәсекеге қабілетті мамандарды дайындалап шығаруына мүмкіндік береді. Оны қалайтын не қаламайтындығына қарамастан оқу орны жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайда нарықтық қатынастардың субъектісіне айналады, және нарықтың барлық субъектілері секілді кадрлардың тапсырыс берушісі ретінде жұмыс беруші анықтайтын сұранысқа, оның қажеттіліктеріне бағыт-бағдар алуы тиіс. Бұл оқу орнының тіршілік қабілетінің және оның қызмет ету тиімділігінің міндетті шарты. Сондықтан педагогикалық ұжым көп жағдайда өзіне тән емес ерекше жұмыс жасауға: еңбек нарығын зерттеуге, жұмыс берушілердің біліктілік талаптарын нақтылауға, кәсіптер мен мамандықтардың өзгеріп отыратын құрылымын бақылап отыруға, әлеуметтік әріптестерінің нақты қызығушылықтарын анықтауға, өзінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мәжбүр. Бұл оқу орнының табысты қызмет етуі үшін де қажетті шарт. Ал бизнес өз тарапынан осы айтылған байланыстан бәсекеге қабілетті маман ғана емес жаңа инновациялық идея мен ғылыми жүйеге қол жеткізеді. Жұз нақты қадам 64 қадамында айтылып өткендей инновациялық белсенділікті арттырып, елдің экономикасына жаңа серпін беру

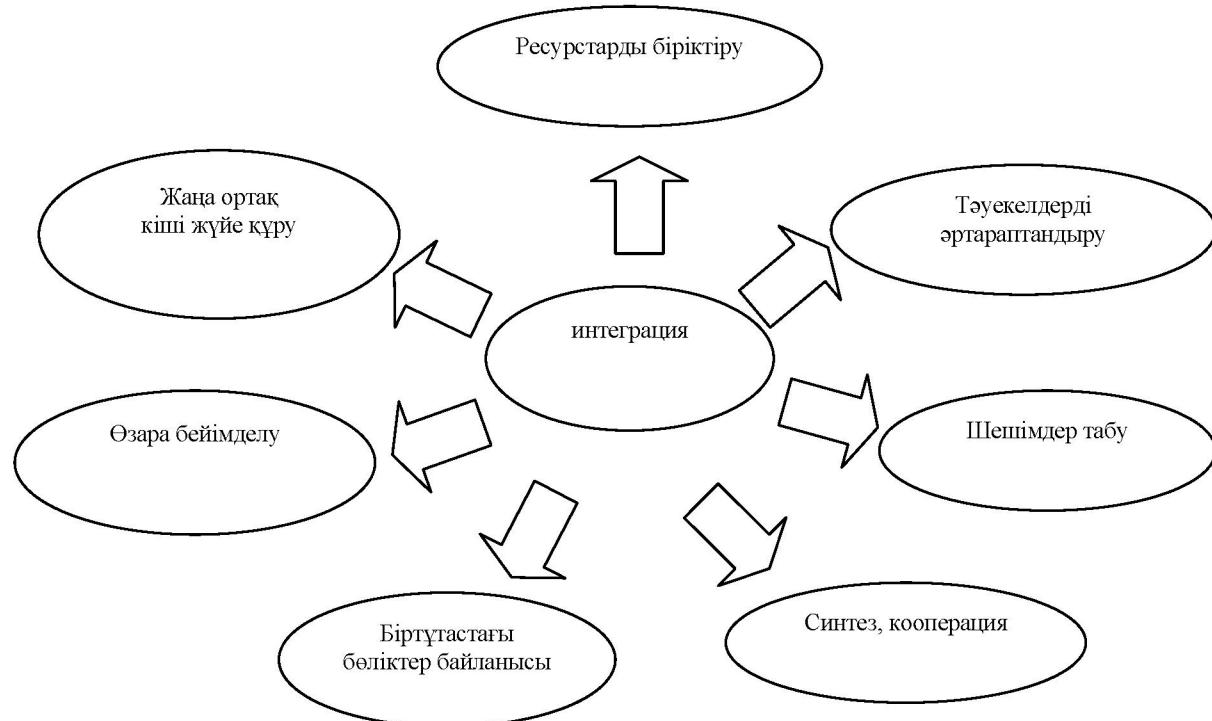
мақсатында жоғарғы оку орындары мен кәсіпорындардың арасындағы байланысты нығайтып, интеграциялық жұмыстарды белсенді жүргізу қажеттілігі айтылып өткен. Осыған орай интеграция деген не? Кәсіпорындардың арасындағы ішінара интеграциясы мен жоғарғы оку орындары мен кәсіпорындардың арасындағы интеграциядан айырмашылығы бар ма деген сұраққа автор жауап беруге тырысты.

Осы терминді зерттеу барысында автор сөздіктер мен алыс және жақын шетел ғалымдарының интеграция терминіне көзқарастарын сараптап, өзінің авторлық анықтамасын беруге тырысты.

Интеграция терминін алғаш рет XX ғасырдың 30-шы жылдары неміс және швед ғалымдары қолданған және латын тілінен аударғанда (лат. сөзі integration – қалпына келу, толығу integer - тұтас) интеграция қандай да бір бөліктерді, элементтерді тұтас етіп біріктіруді білдіреді [4].

Қазіргі уақытта бұл термин түрлі салаларда: биология, физика, химия, саясат саласында, ақпараттық, әлеуметтік, мәдени салаларда, математикада және т.б. көнінен қолданылады. Бұл терминнің ең қарапайым және едөуір кеңінен қолданылатын мағынасы – біріктіру, өзара ену.

Бұл терминнің анықтамаларына жоғарыда көтірілген шолудан көрсетініміздей интеграцияның жалпы түсінігімен байланысты негізгі сөздердің арасында (1 суретті караңыз): интеграцияны жағдай ретінде түсінсек: біртұтас, бірыңғай, бөлінбейтін, байланыстылық, байланысты деп айта алады екенбіз, интеграцияны үрдіс ретінде түсінсек: біріктіру, байланыстыру, жақындастыру, бейімдеу, ынтымақтастық, біріктіру, нығайту деп айта аламыз.

1 сурет - «Интеграция» терминінің жалпы мағыналары

Жекелеген мемлекеттің экономикасындағы интеграция, компаниялардың өндірістік-технологиялық байланыстарын кеңейту мен терендету ретінде сипатталады, бұл шикізатты, энергетикалық және басқа да ресурстарды, материалдық-техникалық базаны бірлесіп пайдаланудан, сонымен бірге капиталды құю мен өзара көмек көрсетуден көріні мүмкін. Экономикалық интеграция бизнестің барынша жоғары тиімділігіне қол жеткізу үшін кәсіпорындардың бір-біріне өзара көмегінің болуын көздейді деп айтуда болады. Осы орайда бірлескен экономикалық дамуға кедегі көліктің ынтымақтастыққа қатысты шектеулер алынуы, кедергілер жойылуы, істі жүргізу үшін қолайлы жағдайлардағы шаруашылық жүргізуі субъектілердің ынтымақтастығын терендету процесі ретінде интеграция қоямдық дамудың объективті заңдылығы болып табылады. Интеграциялық

үдерістерге қатыса отырып, бизнес өндірістің аралық сатыларында және тауарларды ілгерілетуде бәсекелестікті жойып, нарық, ресурстары үшін күресте құш-жігерін біріктіреді [5].

1 кесте - Авторлардың «интеграция» түсінігінің анықтамасына көзкарастары

Авторлар	Мәні
А.Г. Санина. «Условия интеграции науки, образования и бизнеса в современной России», 125 бет.	Интеграция – халық шаруашылығы және коммерциялық әсерлер алу үшін ресурстарды біріктіру.
Латфуллин Г.Р., Никитин А.С., Серебренников С.С. Теория менеджмента: ЖОО-на арналған оқулық. 2-ші басылым. 3-ші буын стандарты.	Интеграция ымырасыз немесе басымдықсыз екі тараҧты да қанағаттандыратын шешімді табу даң тұрады
Б.А. Райзберг, Л.П. Лозовский, Е.Б. Стародубцеваның Қазіргі заманғы экономикалық сөздігі, 479 бет.	Интеграция – экономикалық субъектілердің бірігүі, олардың өзара іс-қимылдарының терендеуі, олардың арасындағы байланыстың дамуы. Экономикалық интеграция тұтас елдердің ұлттық шаруашылықтары деңгейінде, сонымен бірге кәсіпорындар, фирмалар, компаниялар, корпорациялар арасында да болады. Экономикалық интеграция өндірістік-технологиялық байланыстардың кеңеюі мен терендеуінде, ресурстарды бірлесіп пайдаланудан, капиталды біріктіруден, сонымен көтөрек экономикалық қызметті жүзеге асыру үшін бір-біріне қолайлы жағдайлар жасаудан, өзара кедегілерді альп тастаудан көрінеді.
В.Н. Скворцов «Экономика и управление в отрасли: образование», Экономика жаршысы, 2014(4)	Білім берудегі интеграция – білім беруде табиғаты әр түрлі объектілерге қатысты болып жатқан немесе жүзеге асырылатын біріктіру, синтез немесе кооперация процестері.
Мескон, М. Основы менеджмента: ағылш. тілінен аударма / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1997. – 704 б.	Қазіргі заманғы экономикада интеграция оның экономикалық бірліктерінің арасындағы өзара іс-әрекеттердің дамуынан, жаңа түрлерінің пайда болуынан, барынша синергетикалық әсер алу мақсатында жүйелердің тұтастық қасиеттерінің пайда болуынан, соңынан көрінеді. Интеграциялық функциялар жүйенің бүрын бөлек-бөлеқ болған элементтерінің арасында байланыс орнатудан тұрады.
Борисов, А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2003. 895 б.	Интеграция – (лат. сөзі integer – бүтін, біртұтас) экономикалық субъектілердің бірігүі, олардың өзара іс-әрекеттерінің терендеуі, арасындағы байланыстардың дамуы
Галпин Т.Дж., Хэндон М. Полное руководство по слияниям и поглощениям компаний: ағылш. тілінен аударма / Т.Дж. Галпин, М. Хэндон. – М., СПб., Киев: Вильямс, 2005. – 240 б.	Интеграция тәуекелдердің әртaraңтандыру; бұзылған үйымдастырушылық байланыстарды қалпына келтіру және оларды құрылымдық қайта құру, экономикалық реформалар барысында кәсіпорындардың арасындағы өзара қарым-қатынастар сипатының өзгеріуі нәтижесінде транзакциялық шығындарды төмөндөту мақсатында компаниялардың бірігу процесі ретінде.
Кэмпбел, Д. Стратегический менеджмент: оқулық: ағыл. тілінен ауд. / Д. Кэмпбел, Дж. Стоунхус, Б. Хьюстон. – М.: Проспект, 2003. – 336 б.	Интеграция субъектілердің тұрақты көлісілген іс-қимыл жасауды жағдайндағы ішкі өсіден көрінеді, олардың дамуының экономикалық циклиниң барлық сатыларында жүреді.
Клейнер, Г.Б. Стратегии бизнеса: аналитикалық анықтамалық / Г.Б. Клейнер. – М.: КОНСЭКО, 1998. – 443 б.	Интеграция – үйымдардың арасында олардың басты мақсаттарының ұзақ мерзімге жақындауын қамтамасыз ететін өзара қарым-қатынастар орнату.
Самуэльсон, П.А. Экономика: ағылш. тіл. аудар. / П.А. Самуэльсон, В.Д. Нордхаус. – М.: Вильямс, 2006. – 1360 б.	Интеграция қолда бар ресурстарды жақсы пайдалануға жағдай жасауды қамтамасыз етеді
Современный словарь иностранных слов – М.: Русский язык, 1993 – 240 б.	Интеграция – бұл экономикалық және өндірістік ынтымақтастықты өзара бейімдеу, кеңейту, екі және одан да көп мемлекеттердің ұлттық шаруашылықтарын біріктіру процесі, шаруашылық өмірді интернационализандыру нысаны
Джонсон Дж. Және т.б. Современная логистика. – 7-ші басылым: Ағылш. тіл. аудар. – М.: Вильямс, 2002. – 559 б.;	Интеграция – күш-жігер, іс-әрекеттер, мүмкіндіктерді біріктіру
Хэндфилд Р.Б., Эрнест Л. Реорганизация цепей поставок: Создание интегрированных систем формирования ценностей. – М.: Вильямс, 2003. – 23 б.	Интеграция – косу, қатыстыру

Сонымен жоғарғы оқу орындары мен бизнестің арасындағы интеграцияға келетін болсақ

интеграция дегеніміз- субъектілердің жас мамандарды дайындауда қолда бар ресурстарды тиімді пайдалана отырып, олардың өзара іс-қимылының терендеуі, олардың арасындағы байланыстың дамуы, оңтайлы шешімдерді қабылдау және өзара бейімделу.

Шаруашылық тәжірибеде ынтымақтастықтың мақсаттарына, қатысушылар арасындағы қарым-қатынастардың сипатына, интеграция субъектілерінің өзара іс-қимыл жасау ерекшелігіне және функционалдық ерекшеліктеріне байланысты өзгешеленетін интеграцияның алуан түрлері қалыптасқан. Интеграцияның екі түрі бар – көлденең және тік интеграция. Көлденең интеграция кезінде ұқсас кәсіпорындардың бірігуі жүреді, мұндай интеграцияның мақсаты – өндірістің тиімділігін арттыру. Тік интеграция кезінде өндіріске ортақ қатысатын компаниялар біргеді [6]. Экономикалық интеграцияны ұйымдастыру практикасына жүргізлген талдау негізінде біріктіру және қосу барысында ұйымдардың бірігуі интеграцияның классикалық көрінісі болып табылады деген қорытынды жасауға болады, бұл активтердің меншігіне ғана емес, сонымен бірге оларды басқаруға бақылау орнатумен сипатталады және ұйымдарды күшетту арқылы иерархиялық жүйелердің қалыптасуына алып келеді [6]. Интеграцияның мұндай нысанын классикалық интеграция деп атаған жөн.

Сонымен бірге күн санап өршіп келе жатқан жаһандық бәсекелестік бұл қызын басқарылатын құрылымдарды әрдайым тиімді ете бермейді және қазіргі экономикада кешенді ішкі иерархиялық құрылымнан бас тартып, басқарудағы икемділікті қамтамасыз ететін интеграцияның өзге нысандарына көшу, яғни интеграцияның әріптестік нысанын пайдалану қажеттігі туындаиды. Алайда, интеграциялану әрдайым біріктіру немесе жұтып алу есебінен активтердің артуын көздей бермейді. Құрылым бір заңды тұлғаның құрамындағы бөлімшелерден емес, ресми түрде тәуелсіз экономикалық субъектілерден тұрған жағдайда интеграциялық үрдістерді іске асыру үшін жағдайлар жасалуы мүмкін. Мәселен, қазіргі заманғы салалық нарықтарда маңызды рөл атқаратын дәстүрлі интеграциялық құрылымдармен қатар ақпараттық қоғамда ресми түрде дербес экономикалық субъектілерден тұратын және бұл ретте олардың әрқайсысының қасиеттерінің жиынтығына алып келмейтін өзара бірін бірі толықтыратын қасиеттерге ие интеграциялық құрылымдар пайда болады.

Интеграцияның қаралып өткен нысандарының негізгі айрықша ерекшелігі классикалық («қатан») интеграция меншікке, сонымен бірге біріктірілген активтерді басқаруға толық бақылау орнатуды көздейтіндігінде [5], сонымен бірге интеграцияның әріптестік («икемді») нысанында ресми түрде дербес ұйымдардың меншігіне заңды бақылау болмаған жағдайда олардың әрекетіне бақылау жасалатындығында. Бұл орайда нұсқалардың әрқайсысы интеграция барысында экономикалық субъектілердің арасындағы қарым-қатынастар сипатының өзгеретінін білдіреді, ресурстар мен негізгі компоненттер және оларды әрі қарай пайдалану келісіледі.

Жоғары білім беру жүйесінде интеграциялық үдерістерді жүргізуін базалық негіздеріне: себептер, ынталандырулар, шарттарын жатқызу қажет [7]. Жоғарғы оку орындарының бизнеспен интеграция үдерісін жүргізу үшін бірнеше себептер бар, едәуір маныздыларына келесілерді жатқызуға болады:

техникалық және әдістемелік жарақтандырылу деңгейін арттыру; білім беру үдерісіне инновацияларды енгізу; білім беру қызметтерінің қолжетімділігін қамтамасыз ету және сапасын арттыру; шығыстарды, оның ішінде жіберіп алынған мүмкіндіктер шығындарын азайту; білім беру мекемелері мен өнеркәсіптік кәсіпорындар арасында сенімді, өзара тиімді ынтымақтастық орнату; сыртқы әсерлерге байланысты икемді әрекет ету, оның ішінде мемлекеттік реттеу; жоспарлау, үйлестіру мен бақылаудың тиімді жүйелерін құру.

Осылайша, жоғарыда айтылған себептердің негізінде интеграциялық үдерістер білім беру ұйымдары мен бизнестің ресурстарды және байланыстарды бірлесіп пайдалануынан көрінетін айқын. Біліктілігі жоғары мамандар даярлайтын білім беру жүйесінің субъектілері нарық жүйесінің түрлі субъектілерімен өзара іс-қимыл жасайды және осы себеппен мемлекеттік реттеуге, сонымен бірге білім беру қызметтерін тұтынуышылардың, оның ішінде жұмыс берушілердің талаптарына бейімдеуге мәжбүр.

Интеграциялық үрдіс алты өзара байланысты кезенген туралы. Білім беру мекемелері мен кәсіпорынның арасында болып жатқан интеграциялық процестерге аналитикалық зерттеу жүргізу мақсатында біз интеграциялық үдерісті көптеген ғалымдардың пайымдауын ескере отырып

интеграциялық үдерістің теориялық түсініктерінің ара-қатынасын көрсететін өзара байланысты алты кезеңін бөліп алу арқылы құрылымдауды ұсынамыз.

1. Интеграциялық үдерістің мақсаты жасалады, ол интеграциядан пайда алуға түрткі болатын себептерге негізделеді.

2. Жасалған мақсаттың негізінде интеграцияның стратегиясы дайындалады, ол кәсіпорынның таңдап алынған негізгі іскерлік стратегиясының шенберінде іске асырылады және экономикалық субъектілердің арасындағы байланыстарды дамытуға, ресурстарды бірлесіп пайдалануға, технологияларды, ақпарат пен капиталды біріктіруге, экономикалық қызметті жүзеге асуру үшін қолайлы жағдайлар жасауға, өзара кедергілерді алып тастауға негізделген экономикалық субъектілердің арасында өзара іс-қимылдар орнатуға немесе оларды күшайтуге бағытталған ішкі және сыртқы өзара байланыстарды көрсететін кәсіпорынның саналы әрекеті болып табылады.

3. Жекелеген мүдделі кәсіпорындар нарықтағы жағдайын күшайту жолымен бәсекеге қабілетті артықшылықтарға кол жеткізу немесе болашақта тиімді бәсекеге қабілетті жағдайды иелену мақсатында бір бірімен өзара іс-қимыл жасайтын тәсілді білдіретін интеграция тетігі қолданылады. Интеграцияның бұрыннан бар тетіктері: ішкі даму, альянстар мен әріптестер құру, бірігу және жұтып алу / қосылу.

4. Жана заңды тұлғаның құрылудымен (немесе құрылмайтын), меншік құқығының өзгеруімен (немесе өзгермейтін), жекелеген функционалдық салаларда кәсіпорынның дербестігін сақтаумен (немесе жоғалтумен) байланысты интеграция субъектілері пайдаланатын өзара іс-қимыл жасау түрін білдіретін интеграция нысаны таңдап алынады. Интеграцияның бұрыннан бар нысандары: «икемді» нысан және «қатаң» нысан.

5. Интеграция түрі, яғни бірігу барысында интеграцияланатын технологиялық цикл сатыларының, өнімдердің біркелкілік дәрежесімен байланысты интеграция субъектілерінің өзара іс-қимылдың бағыты (интеграцияның түрлері: тік, көлденең, конгломератты) пайдаланылады.

6. Экономикада түрлі белгілеріне қарай жіктелетін бірлестіктердің интеграциялық нысандарының алуан түрлерінен нақты бірігу нысаны қалыптасады.

Білім, ғылым мен өндірістің интеграциясы Қазақстан Республикасында білім беруді дамыту тұжырымдамасының негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Қазақстан Республикасының қолданыстағы «Ғылым туралы» Заңында жоғары оқу орнының негізгі қызметтінің түрлері білім беруден басқа ғылыми, ғылыми-техникалық және инновациялық қызмет деп белгіленген. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білімнің, ғылымның және өндірістің бірігуін қамтамасыз ету, зияткерлік меншік пен технологиялардың өнімдерін коммерцияландыру үшін жағдай жасау ғылыми және ғылыми-педагогикалық кадрларды дайындаудан маңыздылығы тәмен емес міндеттер деп танылған. Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында ғылымның, білім беру мен өндірістің бірігуі бағытында белгілі бір қадамдар жасалды. Алайда, Қазақстан Республикасындағы ғылыми ұйымдардың қызметтің талдау инновациялық өнімді әзірлеу жөніндегі жобалардың көпшілігі өнірлік немесе ғылыми-техникалық тапсырыстар емес бастамашылық сипаттағы әзірлемелер екенін көрсетеді, яғни әзірлеушілер өздері қандай да бір өнімді ойлап табады және ері қарай оны қолдану жолдарын іздестіруге және осы өнертабыстарға сатып алушыларды табуға мәжбүр. Сонымен бірге, мемлекеттік тапсырыс, өз кезегінде бизнестің қажеттіліктерімен тікелей байланысты емес және оны мемлекеттік органдар өз бетімен анықтайды. Бұл ғылым мен кәсіпорындардың арасында байланыстың жоқ екенін білдіреді [9].

«Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы» АҚ-ның деректеріне сәйкес 2010 жылдан 2016 жылға дейінгі кезеңде Қазақстанның жоғары оқу орындары тіркелген ғылыми – зерттеу тәжірибелік конструкторлық жұмыстардың (F3TKЖ) жалпы санының 60%-нан астамын орындаған. Бұл жоғары оқу орындары ұсынған жобалар бойынша өтінімдердің едауір көп мөлшері макұлданған конкурстың нәтижелері бойынша гранттық қаржыландырудың енгізілуімен байланысты болды. Бұл орайда іргелі зерттеулерге барлық жұмыстардың 53,5%-ы, қолданбалы зерттеулерге – 46,2% келеді. Жобалау-технологиялық және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар әзірге тек 3%-ды ғана құрады. Жоғары оқу орындарының бюджеттен тыс (өз қаражаттарының) есебінен орындастырылған ғылыми зерттеулері санының өсуін жағымды жәйт ретінде атап өтуге болады. 2011–2016 жылдардың ішінде ғылымның жоғары оқу орны секторының зерттеушілері

өндіріске, оның ішінде жақын шет елдерге (Беларусь және Украина) 23 жаңа зерттеге енгізген. Әлемдік академиялық нарықтан зерттеушілерді тартуды, жоғары оқу орындарының ғылыми-техникалық саладағы халықаралық ынтымақтастықты дамытуға, оқытушылар және студенттермен ғылыми-білім беру бағытында алмасу бағдарламаларына инвестициялар бағыттауы маңызды сәт болып табылады. Жоғары оқу орнында ғылымды колдау жөніндегі мемлекеттік саясат зерттеу университеттерін құру арқылы да іске асырылатынын жеке айта кеткен жөн. 2010 жылдың жазында Қазақстанның астанасында ашылған Назарбаев Университеті он жыл бойы тексерілген үлттық білім беру жүйесінің және ең үздік әлемдік ғылыми-білім беру тәжірибесін үйлестіре отырып, бұл жағынан отандық жоғары білімнің үлттық брендіне айналып үлгерді. Айта кетерлік жағдай, Назарбаев Университетінен басқа бізде 2014 жылдан бері институционалдық өзгеру үдерісі жүрген бірқатар табысты университеттер бар. Қ. Сәтбаев атындағы ҚазҰТУ мен «Парасат» үлттық ғылыми-технологиялық холдингі, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, «Ғылым ордасы» ғылыми зерттеу институты, Қазақ үлттық аграрлық университетті және «КазАгроИнновация» Акционерлік қоғамы, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетті және Үлттық биотехнология орталығы ғылыми-зерттеу институттары ғылыми әлеуетті біріктіру жолынан өтті [9].

Қорытындылай келе жоғарғы оқу орындары мен бизнестің арасындағы қарым-қатынас жүйелі түрге қойылып, интеграция үрдісін жүргізу заман талабы. Өйткені жоғарыда айтылған жоғарғы білім мектебі мен бизнестің арасындағы байланысты нығайтпай елдің адами капиталын сапалы қалыптастыру мүмкін емес. Осылан орай жоғарғы оқу орындары еңбек нарығын жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету жөніндегі алдына қойылған мақсатына байланысты интеграцияның тетіктерін қарастыра отырып әр жоғарғы оқу орыны өзіне тән ерекшеліктеріне байланысты, ынғайлы түрлерін қолдана білуі қажет. Ал бұл өз кезегінде экономиканың нақты секторын қарқынды дамытып, жандандыруына үлесін қосатыны айқын.

ӘДЕБІЕТ

- [1] Алматы қаласының аймақтық қаржы орталығы рейтингтік агенттігі. Қазақстанның жоғарғы оқу орындары. Алматы, 2012.
- [2] «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» № 285-В, 09.02.2015 жылғы Қазақстан Республикасының заңы.
- [3] Шевелева С.С. (1997) К становлению синергетической модели образования. -125 б.
- [4] Журавская Е.Г. (1990) Региональная интеграция в развивающемся мире: немарксистские теории и реальность (на примере АСЕАН). - М.: Наука, -7 б.
- [5] Иванов А.В. (2010) Промышленное предприятие как объект вертикальной интеграции.Научные сообщения, - 428 б.
- [6] Хэндфилд Р.Б., Эрнест Л. (2003) Реорганизация цепей поставок: Создание интегрированных систем формирования ценностей. – М.: Вильямс, -23 б.
- [7] Санина А.Г. Условия интеграции науки, образования и бизнеса в современной России, -125 б.
- [8] <http://www.kazpravda.kz/articles/view/integratsiya-nauki-i-obrazovaniya--gosudarstvenniy-prioritet1/>
- [9] Қазақстан Республикасының Статистика Агенттігінің статистика бойынша рееси сайты: www.stat.kz:
- [10] Ресей Федерациясының «Об образовании» № 273-ФЗ 29.12.2012 жылы қабылданған заңы.
- [11] Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь,- 479 б.
- [12] Скворцов В.Н. (2014) Экономика и управление в отрасли: образование. Вестник экономика.
- [13] Мескон, М. (1997) Основы менеджмента: пер. с англ. / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. - М.: Дело, 704 б.
- [14] Борисов, А.Б. (2003) Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, -895 б.
- [15] Галпин Т.Дж., Хэндон М. (2005) Полное руководство по слияниям и поглощениям компаний: пер. с англ. Т.Дж. Галпин, М. Хэндон. – М., СПб., Ки- ев: Вильямс, -240 б.
- [16] Кэмпбелл Д. (2003) Стратегический менеджмент: учебник: пер. с англ. Д. Кэмпбелл, Дж. Стоунхаус, Б. Хьюстон. – М.: Проспект, -336 б.
- [17] Герштейн Е.Ф.(1993) Дифференциация и интеграция в промышленности: Теория и практика развития: дис.д-ра экон. наук. -Минск, -353 б.
- [18] Клейнер Г.Б.(1998) Стратегии бизнеса: аналитический справочник. -М.: КОНСЭКО, -443 б.
- [19] Самуэльсон П.А.(2006) Экономика: пер. с англ. П.А. Самуэльсон, В.Д. Нордхаус. – М.: Вильямс,-1360 б.
- [20] Современный словарь иностранных слов (1993). М.: Русский язык, -240 б.
- [21] Джонсон Дж. и др.(2002) Современная логистика. - 7-е изд.: Пер. с англ. – М.: Вильямс, - 559 б.
- [22] Уваров С.А., Эмирова А. Е.(2004) Становление концепции современной логистики и проблемы ее развития на

этапе глобализации. Логистика: теория и практика: Материалы второго Южно-Российского логистического форума. 9-10 желтоқсан, -108-116 б.

[23] Суханова И.Ф.(2001) Закономерности развития интеграционных отношений России в условиях становления рыночной экономики. Дисс... докт. эконом. наук. - 29 б.

[24] Мичурина О.Ю.(2009) Интеграция бизнеса: виды и этапы интеграционные основы формирования объединений/Российское предпринимательство, № 12 (1), - 44 б.

[25] Хакен, Г.(2004) Самоорганизующееся общество. Материалы Первой международной научно-практической конференции: международный симпозиум «Синергетика в решении проблем человечества XXI века». М.: Проспект, 3 том,1 бөлім, -27 б.

Г.Ж. Жолдасбекова

Университет «Нархоз», г. Алматы, Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Аннотация. Для формирования человеческого капитала страны высшие учебные заведения играют важную роль. А предприятия в свою очередь строят бизнес с помощью потенциала своих сотрудников, которые получили высшее образование в вузах. Поэтому предприятия и высшая школа совместными усилиями должны работать над подготовкой кадров для реального сектора экономики. Но, к сожалению, у нас на пути к сотрудничеству бизнеса и высшими учебными заведениями имеются определенные препятствия. В настоящее время интеграция высших учебных заведений и предприятий - это тенденция объективного развития профессиональной подготовки специалистов. За прошедшее десятилетие мировой опыт в области научно-технического развития показал, что интеграция университетов и бизнеса может эффективно реагировать на глобализацию и кризис в экономике. Преобразование этих отношений в стабильный процесс выгодно обеим сторонам, но вопрос в том, достаточно ли потенциала двух сторон, чтобы сделать эту связь интеграционным процессом. В связи с этим автор статьи раскрывает ответы на вопросы: Что такое интеграция? Существует ли разница между интеграцией между предприятиями и интеграцией между высшим образованием и бизнесом. При изучении этого термина автор изучая воззрения ученых слову «интеграция» дал свое авторское определение. В статье были рассмотрены механизмы и функции интеграции, отмечены препятствия и возможности, возникающие в процессе интеграции.

Ключевые слова: интеграция, образование, университет, бизнес, предприятия.